

Rapport fra vurderingsutvalget for ny norsk sakprosa for barn og unge 2023

Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge skal bidra til at det blir skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk sakprosa av høy kvalitet for barn og unge.

Ordningen har to søknadsfrister per år, i juni og desember.

[Retningslinjer for innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge](#)

Påmeldinger og innkjøp

Tabeller med fem års historikk

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall behandlede titler	55	52	44	59	55
Antall innkjøpt	27	28	30	25	30
Antall avslått	28	24	14	34	25
Innkjøpsprosent	49,1 %	53,9 %	68,2 %	42,4 %	54,6 %
Budsjett	7 015 000	7 290 000	9 300 000	7 032 000	8 116 000

Format og målform 2023:

	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Både papirbok og e-bok	28	18	10	64,3 %
Kun papirbok	26	11	15	42,3 %
Nynorsk	6	2	4	33,3 %
Bokmål	48	28	20	58,3 %

Om utvalget

Vurderingsutvalget for sakprosa for barn og unge har i 2023 bestått av følgende medlemmer:

Mari Hopland (leder) (1983), Buskerud. Bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap og master i ledelse fra Høgskolen i Oslo/OsloMet, bibliotekleder Universitetet i Sørøst-Norge.

Anne Schäffer (1957), Akershus. Frilansjournalist og kunst- og litteraturkritiker. Foredragsholder for IBBYs høstkurs. Jurymedlem i Riksmålsforbundets litteraturpris.

Endre Lund Eriksen (1977), Troms og Finnmark. Barne- og ungdomsbokforfatter. Ansatt ved Norsk barnebokinstitutt som fagleder for masterstudiet i skrivekunst og formidling.

Utvalget har hatt to møter i 2023. Møtene er gjennomført fysisk. Alle utvalgsmedlemmer leser og vurderer alle påmeldte titler.

Tendenser og analyser

Tema i bøkene som ble meldt på innkjøpsordningen i 2023 spenner over en stor bredde.

<i>Tema:</i>	<i>Innkjøpt (Påmeldt)</i>
Natur og dyr:	9 (15)
Helse:	6 (9)
Samfunn og historie:	6 (10)
Vitenskap og teknologi:	4 (7)
Idrett:	2 (4)
Språk:	2 (3)
Kunst og hobby:	1 (7)

Natur- og dyrebøker er fortsatt kategorien med flest påmeldte titler. I denne kategorien ser vi også flere praktbøker og all-alder-bøker. Innen helse skrives det både om fysisk og psykisk helse, og i aldersspenn fra de yngste barna til tenåringene. Samfunn og vitenskap er tema det kom flere titler om i 2023 enn tidligere år. Her finner vi både historie som andre verdenskrig og dagsaktuelle tema som energi og konspirasjonsteorier.

Illustrasjoner står sterkt i sakprosa for barn og unge. Illustrasjonene er i flere tilfeller en svært viktig del av verket. I *Tett på livet i vann* av Jannicke Wiik-Nielsen, Dag O. Hessen og Line Renslebråten er det nærbilder som åpner for å forstå naturen bedre. I Line Halsnes' *Tøffe kjøretøy* plukker illustrasjonene kjøretøyene fra hverandre og gir leseren mulighet til å lære ord og begrep. I *Ordenes hårreisende hemmeligheter* utvider Henriette T. Osnes' illustrasjoner Ragnhild Holmås' tekst med overskudd og egne påfunn.

<i>Målform</i>	<i>Innkjøpt (Påmeldt)</i>
Bokmål:	28 (49)
Nynorsk:	2 (6)

Over den siste fireårsperioden er det kjøpt inn 6 titler på nynorsk, og 107 titler på bokmål. 5 % nynorskandel er for lite, særlig når vi vet at 11 % av norske elever har nynorsk som undervisningsspråk ([https://snl.no/spr%C3%A5k i Norge](https://snl.no/spr%C3%A5k%20i%20Norge)).

Språk

Det er ikke meldt på titler oversatt fra samisk eller nasjonale minoritetsspråk i 2023.

Målgruppe

Det skrives flest bøker for «de på midten», 9–13-åringene. Vi finner noen bøker for barnehagebarna, som *Rødrev* av Synnøve Borge med illustrasjoner av Nora Brech, *Hei følelse!* av Elisabeth Moseng og Trude Tjensvolds *Vi roper i skogen*. For ungdomsskoleelevene er det kun Beate Engelschiøn og Jenny Lunds *Pengeboka* og *Krigens modigste menn* av Solgunn Solli som forlagene selv har gitt målgruppe 13–16 år. Mange av titlene markedsført for 11–13-åringer er også godt egnet for eldre ungdom.

Utvalgets arbeid

Vurderingsutvalget arbeider grundig med lesingen og i diskusjon rundt innkjøpene. Det gjøres i første omgang en vurdering av om tittelen tilfredsstillende de formelle kravene til innkjøp og innkjøpskriteriene beskrevet i retningslinjene. Først og fremst skal det være sakprosa for barn og unge av høy kvalitet, forstått som litterære verk som leseren har grunn til å oppfatte som direkte ytringer om virkeligheten og som har barn og unge som målgruppe. Hvor mange titler som kjøpes inn, bestemmes av budsjettet, som i 2023 tillot innkjøp av 30 titler.

I 2023 har vurderingsutvalget gjort et forsøk på å vurdere om det er behov for to kategorier av avslagsbegrunnelser i denne innkjøpsordningen, for å kunne gi avslag basert på økonomiske hensyn og avslag etter kvalitetsmessige hensyn. Utvalget har diskutert avslagene i begge innkjøpsrunder i 2023, og kommet til at det ikke er hensiktsmessig med en slik inndeling av avslagene. Det er titler som kunne vært innkjøpt dersom det var midler til å kjøpe inn flere titler. Allikevel er et avslag av økonomiske hensyn like mye et avslag som et av kvalitative hensyn. Utvalget vurderer til enhver tid innkjøp ut fra de titlene som har høyest kvalitet innenfor innkjøpsordningens retningslinjer.

Økonomi

I 2023 er innkjøpsordningen tilført noe mer midler, og har hatt en ramme for innkjøp av 30 titler. Dette ga en innkjøpsandel på 54,6 % mot 42,4 % i 2022. Ordningen kan med fordel tilføres flere midler for innkjøp av flere titler.

Diskusjoner i utvalget

I retningslinjene fremkommer det at sakprosa skal forstås som litterære verk som leseren har grunn til å oppfatte som direkte ytringer om virkeligheten. De skal i tillegg være skrevet av én eller flere forfattere. I denne sammenheng har utvalget diskutert hvilke krav vi skal og må sette til etterrettelig bruk av kilder i sakprosa for barn og unge. Det er viktig at leseren forstår hvor kunnskapen som presenteres kommer fra. Flere titler viser tydelig og med god litterær flyt hvor fakta kommer fra, hva som er fakta og hva som er forfatterens refleksjon og hvor leseren kan finne ut mer om temaet. For ferske lesere er det spesielt viktig at det kommer frem om forfatteren selv har fagkompetanse på feltet, eller om ekspertisen er hentet fra andre kilder. Og – en god kilde liste må ha nok opplysninger til at leseren selv kan finne tilbake til kilden.

God og etterrettelig bruk av kilder blir enda viktigere fremover, når kunstig intelligens og store språkmodeller som ChatGPT i større grad blir en del av hverdagen. Hvordan kan leseren – og vi som vurderer titler for innkjøp – vite at dette er faktiske fakta? Og hvor lenge kan vi stole på at tekstene vi får til vurdering faktisk er skrevet av én eller flere forfattere, og ikke av kunstig intelligens?

Tilpasning og utvikling

Retningslinjene for utvalget er revidert i 2023, uten vesentlige endringer i ordningens innretning.

Vedlegg

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2023:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
CAPPELEN DAMM AS	11	8	3
CAPPELEN DAMM AS AVD FORLAG	2	2	-
CREALEA ASKØ	1	-	1
EGMONT KIDS MEDIA NORDIC AS	1	-	1
FILIOKUS MEDIA AS	1	-	1
FIRFISLA FORLAG SOLVÅG-BØRRESEN	1	-	1
FORENTE FORLAG AS	2	1	1
FORFATTERENTREPRENØREN AS	1	-	1
FORLAGSHUSET VEST AS	2	-	2
FRISK FORLAG AS	1	-	1
GAVECA, NILS PETTER VIGESTØL	1	-	1
GIUTBOK.NO AS	1	-	1
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	7	6	1
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	4	3	1
IKO-FORLAGET AS	1	-	1
KAGGE FORLAG AS	1	1	-
MUSEUMSFORLAGET AS	1	1	-
NORSK MUSIKFORLAG AKTIESELSKAP	1	-	1
ORFEUS PUBLISHING AS	3	-	3
ORKANA FORLAG AS	1	1	-
RADIOHUSET Rune Alstedt	1	-	1
SIIVET AS	1	-	1
SKRIVEAKADEMIET SOLBERG	1	-	1
SOLGUNNS LITTERATUR OG FORMIDLING Solgunn Solli	1	1	-
SPARTACUS FORLAG AS	2	1	1
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	1	1	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS	1	1	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS AVD ST OLAVS GATE OSLO	3	3	-
Totalt	55	30	25